

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FAKULTA ZDRAVOTNICKÝCH VĚD

ÚSTAV OŠETŘOVATELSTVÍ

Michaela Uhlová, DiS.

Prevence onemocnění demence

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Procházková, PhD.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

V Olomouci dne 29.4.2023

.....

Podpis

Mé poděkování patří PhDr. Evě Procházkové, PhD. za cenné rady a věcné připomínky při zpracování bakalářské práce.

ANOTACE

Typ závěrečné práce: Bakalářská práce

Téma práce: Prevence onemocnění demencí

Název práce: Zdravotní gramotnost v oblasti onemocnění demencí

Název práce v ANJ: Health literacy in the field of dementia

Datum zadání: 22. 11. 2022

Datum odevzdání:

Vysoká škola, fakulta, ústav: Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta zdravotnických věd

Ústav ošetřovatelství

Autor práce: Uhlová Michaela, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Eva Procházková, Ph. D

Oponent práce:

Abstrakt v ČJ: Přehledová bakalářská práce se zabývá problematikou zdravotní gramotnosti ve společnosti, v rámci tématu prevence onemocnění demencí. Teoretická východiska byla dohledána z databází Google Scholar, EBSCO a PubMed. Prvním dílčím cílem je explikace a sumarizace pojmů jako je demence, zdravotní gramotnost, rizikové faktory týkající se onemocnění demencí. Druhým dílčím cílem práce bylo sumarizovat aktuální dohledané publikované poznatky o tom, jaká je úroveň zdravotní gramotnosti u veřejnosti v oblasti prevence onemocnění demencí a jaká je u veřejnosti znalost rizikových faktorů onemocnění demencí. Třetím dílčím cílem bylo sumarizovat aktuální dohledané publikované poznatky o tom, jaká je mediální gramotnost u veřejnosti prevence onemocnění demencí.

Abstrakt v AJ: The overview bachelor's thesis deals with the issue of health literacy in society, within the framework of the topic of dementia disease prevention. Theoretical sources were searched from Google Scholar, EBSCO and PubMed databases. The first sub-goal is the explanation and summarization of concepts such as dementia, health literacy, risk factors related to dementia. The second sub-goal of the work was to summarize the current researched published knowledge about the level of health literacy among the public in the field of dementia prevention and the public's knowledge of dementia risk factors. The third sub-goal was to summarize the current researched published knowledge about the media literacy of the public in the prevention of dementia.

Klíčová slova v ČJ: demence, prevence, zdravotní gramotnost, média, rizikové faktory, všeobecná sestra

Klíčová slova v AJ: dementia, prevention, health literacy, media, risk factors, nurse

Rozsah práce: 32 stran

Obsah

Úvod	7
1 POPIS REŠERŠENÍ ČINNOSTI.....	9
2 PŘEHLED PUBLIKOVANÝCH POZNATKŮ.....	11
2.1 Explikace pojmů demence, zdravotní gramotnost, rizikové faktory	11
2.2 Úroveň zdravotní gramotnosti a znalost rizikových faktorů onemocnění demencí veřejnosti	13
2.3 Zpravodajská média o prevenci onemocnění demencí	19
2.4 Význam a limitace dohledaných poznatků	25
Závěr.....	27
Referenční seznam	29

Úvod

Dle NAPAN 2020-2030 (2021, s. 19) je v České republice průměrný věk populace mužů 40,8 let a u žen je to 43,6 let. Starší 60 let je 25 % populace. Demografické údaje předurčují, že v následujících třiceti letech dojde k významnému nárůstu podílu obyvatel starších 60 let, a to souvisí s nevyhnutelnou vyšší nemocností seniorů. Zde se často setkáváme s neurodegenerativními onemocněními typickými pro tuto věkovou kategorii, jejichž důsledkem bývá často demence.

WHO (Světová zdravotnická organizace, 2023) uvádí, že v současné době trpí demencí na celém světě více jak 55 milionů lidí, z nichž více jak 60 % žije v zemích s nízkými a středními příjmy. Také uvádí, že každý rok onemocní demencí 10 milionů lidí. Toto onemocnění je v současnosti ve světě sedmou nejčastější příčinou smrti. Povědomí o rizikových faktorech je dle WHO v současné době nedostatečné.

Neerja Chowdharyová et al. (2022, s. 1-3) tvrdí, že chronologický věk je nejsilnější známý rizikový faktor pro pokles kognitivních funkcí a onemocnění demencí a je přirozeným důsledkem stárnutí. S tímto onemocněním se však spojují také potencionálně modifikovatelné rizikové faktory, jako je fyzická nečinnost, kouření, nezdravá strava, škodlivé užívání alkoholu, hypertenze, diabetes mellitus, hypercholesterolémie, obezita a deprese. Jestliže se zaměříme na snižování rizik, můžeme ovlivnit tuto globální hrozbu, kterou onemocnění demencí představuje. Pokud by byla vhodná podpora všeobecných sester a dalších odborníků ve zdravotnictví a v sociální péči v rámci zlepšení jejich schopností poskytovat genderově a kulturně adekvátní intervence obecné veřejnosti, mohlo by se potencionálně snížit riziko rozvoje demence nebo by mohla být zpomalena její progresse.

V souvislosti s uvedenou problematikou je možné položit si otázku: Jaké jsou aktuální dohledatelné publikované poznatky o zdravotní a mediální gramotnosti u veřejnosti o rizikových faktorech onemocnění demencí?

Hlavním cílem přehledové bakalářské práce je předložit dohledané publikované poznatky o problematice zdravotní a mediální gramotnosti u veřejnosti, v rámci tématu prevence onemocnění demencí.

Cíl práce byl dále specifikován do tří dílčích cílů:

První dílčí cíl: Předložit dohledané publikované poznatky o sumarizaci pojmů demence, zdravotní gramotnost, rizikové faktory.

Druhý dílčí cíl: Předložit dohledané publikované poznatky o tom, jaká je úroveň zdravotní gramotnosti u veřejnosti v oblasti prevence onemocnění demencí a jaká je u veřejnosti znalost rizikových faktorů onemocnění demencí.

Třetí dílčí cíl: Předložit dohledané publikované poznatky o tom, jaká je u veřejnosti mediální gramotnost prevence onemocnění demencí.

Vstupní literatura:

FERTALOVÁ Terézia, Ondriová Iveta. Demence: nefarmakologické aktivizační postupy. Praha: Grada, 2020,128 s. ISBN 978-80271-2479-4.

ŠÁTEKOVÁ, Lenka, Demence: hodnotící techniky a nástroje, Praha: Grada, 2021,187 s. ISBN 978-8&271-1.

ČELEDOVÁ, Libuše, Rostislav Čevela a kolektiv. Člověk ve zdraví i v nemoci. Univerzita Karlova: Karolinum, 2017, 511 s. ISBN 978-80-246-3828-7.

ZVĚŘOVÁ, Martina. Alzheimerova demence. Pardubice: Tiskárna v Ráji, 2017, 139 s. ISBN 978-80-271-0561-8.

KUCKIR, Martina, Hana VAŇKOVÁ, Iva HOLMEROVÁ a kolektiv. Vybrané oblasti a nástroje funkčního geriatrického hodnocení. Praha: Grada, 2016, 96 s. ISBN 978-80-271-0054-5.

1 POPIS REŠERŠNÍ ČINNOSTI

V následujícím textu je podrobně popsána rešeršní činnost, podle které došlo k dohledání validních zdrojů pro tvorbu této bakalářské práce.

ALGORITMUS REŠERŠNÍ ČINNOSTI

VYHLEDÁVACÍ KRITÉRIA:

Klíčová slova v ČJ: demence, prevence, zdravotní gramotnost, média, rizikové faktory, všeobecná sestra

Klíčová slova v AJ: dementia, prevention, health literacy, media, risk factors, nurse

Jazyk: český jazyk, anglický jazyk

Období: 2015–2022

DATABÁZE:

EBSCO, Google Scholar, PubMed

Nalezeno 936 článků

Vyřazující kritéria:

- Duplicitní články
- Kvalifikační práce
- Články, které nesplňovaly kritéria
- Články, které neodpovídaly cílům práce

SUMARIZACE VYUŽITÝCH DATABÁZÍ A DOHLEDANÝCH DOKUMENTŮ

EBSCO – 4 články

Google Scholar – 13 článků

PubMed - 11 článků

SUMARIZACE DOHLEDANÝCH PERIODIK A DOKUMENTŮ

Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie – 1 článek

Český psychiatr – 2 články

Environmental Research and Public Health – 1 článek

Europe PMC – 1 článek

Frontiers – 1 článek

Gerontology and Geriatric Medicine Volume – 1 článek

Grada Praha – 1 článek

J Med Internet – 3 články

Journal ageing and longevity – 1 článek

Medical Journal – 2 články

Ministerstvo zdravotnictví České republiky – 1 článek

Neurotoxicology – 1 článek

Plos One – 2 články

Praktický lékař – 1 článek

Public Health volume – 1 článek

Oxford University Press behalf of The Gerontological Society of America - 1 článek

Springerlink – 3 články

Strengthening response to dementia – 1 článek

Prävention und Gesundheitsförderung – 1 článek

Pro tvorbu teoretických východisek bylo použito 26 dohledaných článků. Kromě uvedených článků byla k tvorbě bakalářské práce použita jedna kniha, webová stránka Světové zdravotnické organizace.

2 PŘEHLED PUBLIKOVANÝCH POZNATKŮ

První kapitola se zabývá významem těchto pojmů: demence, zdravotní gramotnost a rizikové faktory v oblasti onemocnění demencí. Druhá kapitola předkládá aktuální dohledané publikované poznatky o tom, jaká je úroveň zdravotní gramotnosti u veřejnosti v oblasti prevence onemocnění demencí a jaká je u veřejnosti znalost rizikových faktorů onemocnění demencí. Třetí kapitola předkládá dohledané poznatky o tom, jaká je mediální gramotnost u veřejnosti o prevenci onemocnění demencí. Čtvrtá kapitola se zabývá významem a limitací dohledaných poznatků.

2.1 Explikace pojmů demence, zdravotní gramotnost, rizikové faktory

WHO uvádí, že demence je syndromem, jenž má chronický nebo progresivní charakter, a bývá příčinou zhoršení kognitivních funkcí v rozsahu větším než přiměřeném biologickému stárnutí. Bývá ovlivněna paměť, orientace, porozumění, výpočty, schopnost učit se, jazyk a úsudek. Ovlivněno nebývá vědomí. Tomuto poškození kognitivních funkcí předchází a také je doprovází změny nálad, emoční nestabilita, změny chování a změny motivace. Raymond Y Lo. (2020, s. 14) uvádí demenci jako neurodegenerativní syndrom, jehož projevem je postupující kognitivní degenerace, která má za následek negativní ovlivnění každodenních aktivit. Podle Pidrmána (2007, s. 9) lze diagnózu demence stanovit na základě klinického obrazu – neuropsychiatrického a psychologického vyšetření. Dále Pidrman chápe demenci jako získanou poruchu kognitivních funkcí, která je natolik závažná, že má zásadní vliv na život pacienta. Dle příznaků dělí demenci z hlediska didaktického i praktického do tří skupin nazývaných C, A, B:

C – Cognition: narušení kognitivních funkcí

A – Aktívites for daily live: narušení denního života

B – Behavior: poruchy chování

Vogt et al. (2016, str. 47) se ve své studii zabývali výčtem definic zdravotních gramotností z historického hlediska. Poprvé byl název zdravotní gramotnost zmíněn v roce 1974. V roce 1990 Ministerstvo školství ve Spojených státech poprvé definovalo zdravotní gramotnost jako používání tištěných a písemných informací pro fungování ve společnosti, k dosažení vlastních cílů a rozvíjení vlastních vědomostí a potenciálu v oblasti podpory zdravotní gramotnosti.

Ayda Rostamzadeh et al. pocházející z Německa (2020, s. 47) uvádí, že zdravotní gramotností rozumíme schopnost získat přístup k informacím, porozumět jim, umět je zhodnotit a použít je při rozhodování a jednání v záležitostech týkajících se zdraví. Romana Belešová et al. z České republiky (2019, s. 175) popisuje zdravotní gramotnost jako schopnost získávat, vyhodnocovat a aplikovat adekvátní informace týkající se problematiky zdraví. Zdravotní gramotnost

poskytuje schopnost posuzovat, rozhodovat se v oblasti zdravotní péče, prevence nemoci a rovněž podpory zdraví za účelem uchování a zlepšení kvality jejich života. Autorky uvádí, že na zdravotní gramotnosti obyvatelstva se podílí řada faktorů, jako je věk, pohlaví, vzdělání, místo bydliště, kulturní a ekonomické podmínky. Deborah Oliviera et al. z Brazílie (2019, s. 1) uvádí, že špatná zdravotní gramotnost je hlavním prediktorem onemocnění demencí. Zdravotní gramotnost se týká schopnosti vyhledávání, nacházení, získávání informací o onemocnění demencí. Nízká úroveň zdravotní gramotnosti je rizikovým faktorem onemocnění demencí a vyskytuje se u lidí s nižším socioekonomickým statutem a u osob, kteří nemají přístup k informacím.

Autoři z České republiky Eliška Fenclová et al. (2020, s. 59) tvrdí, že existuje řada rizikových faktorů, které zvyšují pravděpodobnost vzniku onemocnění demencí. Rizikové faktory pro vznik onemocnění demencí dělí na genetické, kardiovaskulární, rizikové faktory související s životním stylem (kouření, alkohol, nedostatek pohybu, nízká úroveň vzdělání, výživa), rizikové faktory související s prostředím jako je kvalita ovzduší, UV záření, přítomnost radonu, hliníku, vliv pesticidů. Některé rizikové faktory se dají ovlivnit úpravou životního stylu a nastavením medikace jako je u onemocnění hypertenze, hypercholesterolemie, ischemické choroby srdeční, u onemocnění ledvin. Jiné rizikové faktory jako je věk, výskyt onemocnění v rodině, ženské pohlaví a související hormonální změny a vliv pohlavního dimorfismu ovlivnit nelze. Existuje i řada možných rizikových faktorů, které jsou v současné době méně významné, jako je například porodní hmotnost, velikost lebky a vývoj mozku, výskyt delirií před začátkem kognitivní deteriorace, ztráta sluchu ve středním věku, anestezie a těžké pooperační stavy. Riziko demence může zvyšovat i nedostatek spánku. Autoři ze země Kanady Mona Hersi et al. (2017, s.143-186) provedli systematický přehled souhrn rizikových faktorů pro nejčastější onemocnění demencí, a to je Alzheimerova demence. Z výsledků vyplývá, že diabetes mellitus, obezita, hypertenze, hypercholesterolemie, kardiovaskulární onemocnění, hormonální substituční terapie, genetika, vystavování se rozpouštědlům, elektromagnetickému záření, pesticidům, dále pak Downův syndrom, alkohol, kouření, nižší vzdělání, sociální izolace, poranění hlavy, anémie, deprese, kognitivní porucha, ztráta sluchu, nízké sebehodnocení, Parkinsonova choroba, hypotyreóza a rané stáří jsou rizikovými faktory pro Alzheimerovu chorobu. Autoři z Číny Wen-li Fang et al. (2018, s. 2-11) provedli systematický přehled z metaanalýzy, která obsahovala 21 observačních studií. Výsledek tohoto systematického přehledu ukázal, že ztráta zubů v dospělosti je rizikovým faktorem pro onemocnění demencí. Důležité je, že lékařský a nelékařský zdravotnický personál by měl mít povědomí o tomto rizikovém faktoru a měl by být potvrzen nebo vyloučen na základě komplexního vyšetření u osob, kteří mají riziko onemocnění demencí. Autorka ze Slovenska Králová Mária (2021, s. 12) uvádí ve svém článku, že rizikovým faktorem pro onemocnění demencí je COVID 19. Autoři pocházející z Londýna

Andrew Sommerlad et al. (2018, s. 231–238) provedli systematický přehled z metaanalýzy, která obsahovala 15 observačních studií se závěrem, že rizikovým faktorem pro onemocnění demencí jsou lidé, kteří jsou celoživotně svobodní a ovdovělí. Manželství je spojeno se sníženým rizikovým faktorem této nemoci. Autoři ze země Brazílie Laís Fajersztajn et al. (2021, s. 1-7) provedli ve své kohortové studii, která probíhala 2 roky, zda je účinek na kognitivní funkce sledování televize denně, alespoň, 2 hodiny po dobu dvou let. S výsledkem, že takovéto sledování televize nemá účinek na kognitivní funkce, ale zároveň nechrání před rizikovým faktorem pro onemocnění demencí. Autoři pocházející z Kanady Eliana Neophytou et al. (2021, s. 1-15) uvádí, že nadměrný čas strávený u obrazovky ovlivňuje vývoj mozku a zvyšuje riziko onemocnění demencí.

2.2 Úroveň zdravotní gramotnosti a znalost rizikových faktorů onemocnění demencí veřejnosti

Autorky Monica Cationsová et al. provedly v roce 2018 systematický přehled populačních výzkumů z 26 studií prováděných v letech 2012–2017, ve státech Spojeného království, Francii, Německu, Polsku, Španělsku, Portugalsku, Dánsku, Itálii, USA, Číně, Jižní Koreji, Singapuru, Izraeli, Austrálii s cílem shrnout výsledky úrovně zdravotní gramotnosti v oblasti prevence onemocnění demencí a znalostí rizikových faktorů onemocnění demencí. Účastníci studií byli náhodně vybráni pomocí telefonického vytáčení nebo online přístupových panelů. Téměř polovina respondentů souhlasila s tím, že onemocnění demence je normální součástí stárnutí, že onemocnění demencí nelze předejít. V souladu s tím jedna australská studie navíc uvedla, že 42 % (1003) účastníků věřilo, že mohou jednat tak, aby snížili riziko onemocnění demencí. Dvě studie (jedna v USA a jedna ve Spojeném království) však uvedly vysokou míru shody v tom, že genetické faktory odpovídají za rozvoj onemocnění demence pouze částečně. 71 % (1736) účastníků studie věřilo, že specifické negenetické faktory zvyšující riziko onemocnění demence, byly nejvyšší u konzumace alkoholu, u mrtvice, u stresu a infekce. Méně než polovina 47 % (1014) respondentů se domnívala, že riziko onemocnění demencí souvisí s vysokým cholesterolem, s hypertenzí, užíváním drog, znečištěním ovzduší, traumatem nebo psychickým onemocněním. 47 % (1111) respondentů studií se domnívalo, že nižší vzdělání u populace zvyšuje riziko onemocnění demence. V šesti studiích 37 % (6370) respondentů nevěřilo, že jsou k dispozici léky k prevenci nebo snížení rizika onemocnění demencí. Na druhou stranu 75 % (2571) respondentů dvou studií v USA věřilo, že jsou k dispozici vitamíny pro prevenci nebo snížení rizika onemocnění demencí. Většina 61 % (9313) respondentů v osmi studiích souhlasila s tím, že riziko onemocnění demence bylo sníženo mentální aktivitou. 3 % (1002) respondentů souhlasila s tím, že vědecký výzkum by mohl snížit riziko onemocnění demencí.

Pokud jde o zlepšení informovanosti, objevily se v průběhu času určité pozitivní signály, zejména u etnických menšin žijících v zemích s vysokými příjmy. Zdá se, že zejména kognitivní volnočasové aktivity byly chápány jako dobrá forma prevence nebo způsob oddálení onemocnění demence. V této studii nebyly zastoupeny nízkopříjmové země a dále chyběly lidnaté země s rychle stárnoucím obyvatelstvem (Japonsko, Indie). Shromažďování základních znalostí o prevenci onemocnění demence veřejnosti v regionech s nízkými a středními příjmy je zásadní pro rozvoj cílených kampaní na zvyšování povědomí veřejnosti. Tento systematický přehled ukázal výsledky naznačující, že zdravotní gramotnost v oblasti onemocnění demencí a znalost rizikových faktorů jsou nedostatečné, ale mohou se časem zlepšovat. Výsledky průzkumu zdravotní gramotnosti v rámci tématu onemocnění demence mezi lidmi žijícími v zemích s nízkými příjmy jsou z velké části neznámé, což představuje výzvu pro rozvoj národních akčních plánů v souladu se směrnicemi WHO (Monica Cationsová et al., 2018, s. 4–9).

Autoři Angela YM Leung et al. provedli v roce 2020 průřezovou studii týkající se úrovně zdravotní gramotnosti znalosti Alzheimerovy choroby v Číně. Respondenti byli způsobilí, pokud byli ve věku 18–64 let uměli číst čínsky, žili ve městě minimálně 1 rok a byli bez potvrzené diagnózy demence. Respondenti byli vyhledáváni na veřejných místech jako byli autobusové zastávky, parky, nákupní centra, trhy. Byli vyhledáváni ve městech v Hongkongu, Guangzhu, Macau, Zhuhau. Vyloučení v této studii byli lidé, kteří byli hospitalizováni nebo žili v domové s pečovatelskou službou. Respondenty vyhledávali vysokoškolští studenti, kteří si prošli dvoudenním školením, který vedl projektový tým. Počet sběračů dat se v každém městě se lišil, 5 studentů vyhledávalo respondenty v Macau a Guangzhou, dále 10 studentů vyhledávalo respondenty v Hongkongu a 27 studentů vyhledávalo respondenty v Zhuhau. Studenti zhodnotili, zda vybraný respondent byl způsobilý k účasti této studii, získali jejich písemný souhlas a poskytli pomoc těm, kteří potřebovali pomoc s vyplněním dotazníku. Znalosti o onemocnění demencí byly měřeny pomocí Alzheimer's Disease Knowledge Scale, který obsahoval 30 pravdivých/neppravdivých otázek, které hodnotily znalosti týkající se diagnózy demence, péče, dopadu na život, prevalence, prevence, znalostí rizikových faktorů, symptomů, léčby. Počet bodů od 0 do 30 se pohyboval dle správných odpovědí. Účastníci studie (787) byli rozděleni takto: 32 % (242) respondentů pocházelo z Hongkongu, 22 % (177) pocházelo z Guangzhou, 22 % (177) respondentů pocházela z Macaa a 24 % (184) respondentů pocházelo Zhuhau. 50 % (394) respondentů byla ženatá, také i žila v soukromých bytech. Většina respondentů mělo zaměstnání. Z výsledků této studie vyplývalo, že nezaměstnaní účastníci studie nebo kteří byli v důchodovém věku měli nízkou zdravotní gramotnost, zatímco studenti v Hongkongu měli

vysokou zdravotní gramotnost v oblasti onemocnění demencí. Svobodní, nebo rozvedení lidé měli nižší zdravotní gramotnost než lidé v manželství. Tato studie ukázala, že nezaměstnaní a důchodci v Číně mají nedostatečnou zdravotní gramotnost v oblasti rizikových faktorů onemocnění demencí a stojí za to vést debatu o tomto tématu veřejné osvěty zaměřené na tyto skupiny lidí. Je potřeba vypracovat a realizovat kampaně na zvýšení veřejného povědomí o onemocnění demencí (Angela YM Leung et al., 2020, s. 2-14).

Autorky Joyce Siette et Laura Doddsová provedly v roce 2022 v Novém jižním Walesu v Austrálii průřezovou studii týkající se úrovní zdravotní gramotnosti a znalosti rizikových faktorů onemocnění demencí. Respondenti byli vyhledáni prostřednictvím médií, e-zpravodajů a letáků v neziskových organizacích, místních rádií, knihoven. Respondenti byli způsobilí, pokud byli starší jak 65 let bez potvrzené diagnózy onemocnění demencí nebo depresí, bydleli v Novém jižním Walesu a byli schopni poskytnout informovaný souhlas. Účastníci studie (857) byli rozděleni dle věku, pohlaví a vzdělání. Respondentům byl poslán upravený 32 položkový validovaný dotazník měřící povědomí o onemocnění demencí a zdravotní gramotnosti. Skládal se ze směsi 10 položek z britského průzkumu British Social Attitudes a z 22 položek z kampaně Mijin Braincoach pro veřejné zdraví. Dotazník se snažil zachytit obecné povědomí o nejčastějších rizikových faktorech pro vznik onemocnění demencí (hypertenze, deprese, sociální izolace, obezita, nedostatečný pohyb, špatné stravovací návyky, alkohol, znečištěné ovzduší, hypercholesterolemie, ischemická choroba srdeční, chronické onemocnění ledvin). V průměru bylo respondentům 73,4 let, studie se zúčastnilo 70 % žen (600), 77 % (662) respondentů žilo v metropolitní oblasti a 44,6 % (382) respondentů mělo vystudovanou vysokou školu. Většina respondentů 84,1 % (721) se narodila v anglicky mluvících zemích a téměř 49,4 % (423) respondentů mělo vysoký socioekonomický status (postavení jednotlivce ve společnosti, který má dosažené vzdělání, povolání, příjem a vlastní dům nebo auto). Z celkového vzorku 69,1 % (592) respondentů uvedlo, že snížení rizika onemocnění demencí je možné, což prokazuje vysokou úroveň povědomí o souvislosti mezi duševním zdravím a faktory životního stylu. Téměř polovina respondentů 48,7 % (417) správně identifikovala více než šest z 12 rizikových faktorů pro vznik onemocnění demencí, přičemž 3,5 % (27) správně identifikovalo všechny rizikové faktory pro vznik onemocnění demencí a pouze 5,4 % (46) nedokázalo identifikovat žádný z rizikových faktorů. Depresi uvedla jako rizikový faktor více jak polovina, a to 54,7 % (467) respondentů. Jako správnou prevenci onemocnění demencí uvedlo 80 % (686) respondentů duševní aktivní životní styl, fyzickou aktivitu a zdravou stravu. Tato studie ukázala, že starší

dospělí lidé mají vysokou zdravotní gramotnost v oblasti rizikových faktorů onemocnění demencí. Vzdělávání a další celoživotní vystavování duševním a sociálním aktivitám může poskytnout větší povědomí o symptomech onemocnění demencí, takže jednotlivci mohou mít lepší přístup ke zdrojům informací týkajících se zdravotní gramotnosti v oblasti onemocnění demencí. Zlepšení zdravotní gramotnosti v oblasti onemocnění demencí je nezbytným prvním krokem ke snížení rizika onemocnění demencí (Joyce Siette et Laura Doddsová, 2022, s. 253-261).

Autorky Maria K. Jonsdottir et al. provedly v roce 2022 průřezovou studii týkající se úrovně zdravotní gramotnosti a znalosti rizikových faktorů onemocnění demencí na Islandu. Islandská politika onemocnění demencí byla na Islandu uchopena až po roce 2020 a je nyní novou fází pokroku, což může přispět k optimálním znalostem o tomto onemocnění a jeho rizikových faktorech. V souladu s předchozími studiemi v této oblasti se předpokládalo, že vzdělaní respondenti v městských oblastech budou mít lepší znalosti o onemocnění demencí a jejich rizikových faktorech než ti, kteří jsou méně vzdělaní a žijí na venkově, ale že znalosti o rizikových faktorech onemocnění demence budou také záviset na pohlaví a věku a na tom, zda respondenti znali někoho s onemocněním demence. Respondenti byli způsobilí, pokud byli ve věku 22–65 let, bez potvrzené diagnózy demence. Byli vybráni z národního registru na Islandu náhodným způsobem, a poté byli kontaktováni telefonicky. Respondentům byla také slíbena anonymita, i to, že nejsou povinni odpovídat na žádné konkrétní otázky. Dokonce 1 náhodně vybraný respondent obdržel za účast 20 000 ISK (kolem 3 000 Kč). Účastníci studie (829) byli rozděleni dle věku, pohlaví, vzdělání. Respondentům byl poslán upravený 47 položkový validovaný dotazník, měřící povědomí o onemocnění demencí a zdravotní gramotnosti. První část se skládala z 6 základních otázek, které byly zaměřeny na subjektivní obecné znalosti respondentů o onemocnění demencí. Ve druhé části průzkumu byli respondenti dotázáni na své znalosti o specifických příznacích onemocnění demence. Ve třetí části byla snaha v dotazníku zachytit povědomí o nejčastějších rizikových faktorech pro vznik onemocnění demencí (poranění mozku, rodiče s demencí, hypertenze, kouření, znečištěné ovzduší, diabetes mellitus, deprese, hypercholesterolemie, obezita, ischemická choroba srdeční, chronické onemocnění ledvin, ztráta sluchu, nízká úroveň vzdělání), měřené na pětibodové Likertově stupnici, od naprosto souhlasím (5 bodů) do naprosto nesouhlasím (1 bodů). Dotazník byl vyplněn islandským jazykem. Této studii se zúčastnilo 61 % žen (506) a 39 % (323) mužů, 34 % (282) respondentů byla ve věku 55–65 let, také 61 % (506) respondentů žilo v hlavním městě Reykjavík a 56 % (464) respondentů mělo vystudovanou

vysokou školu. Z celkového vzorku 75,1 % (623) respondentů uvedlo jako rizikový faktor onemocnění demencí poranění mozku. Dále uvedlo 65 % (539) respondentů jako rizikový faktor onemocnění demencí dědičnost, 43 % (356) respondentů uvedlo jako rizikový faktor hypertenzi a kouření. 34 % (282) respondentů považuje za rizikový faktor pro toto onemocnění diabetes mellitus a znečištěné ovzduší. 31 % (257) respondentů považuje za rizikový faktor depresi. Hypercholesterolémii, obezitu, ischemickou chorobu srdeční považuje za rizikový faktor onemocnění demencí 25 % (207) respondentů. Jen 8 % (66) respondentů považuje za rizikový faktor nízké vzdělání. Téměř polovina 49 % (406) respondentů souhlasila s tím, že onemocnění demencí je normální součástí stárnutí, že demenci nelze předejít. Je zásadní, aby široká veřejnost pochopila, že toto onemocnění není normální součástí stárnutí. Nelze očekávat, že široká veřejnost bude mít dobrou zdravotní gramotnost, co se týče rizikových faktorů onemocnění demencí. Tato studie ukázala, že veřejné vzdělávací kampaně se musí zaměřit na zdravotní gramotnost v oblasti rizikových faktorů onemocnění demencí (Maria K. Jonsdottur et al., 2022, s. 1-8).

Autoři Andrea E Zülke et al. provedli v roce 2022 průřezovou studii týkající se úrovní zdravotní gramotnosti a znalosti rizikových faktorů onemocnění demencí v Německu. Respondenti byli způsobilí, pokud byli ve věku 60 let a více, bez potvrzené diagnózy demence a byli vybíráni pomocí víceetapového postupu vytáčení náhodných pevných telefonních čísel obyvatel Německa. Účastníci studie (500) byli rozděleni dle věku, pohlaví a vzdělání. Respondenti odpovídali na uzavřená tvrzení (např. „Kouření zvyšuje vaše šance, že onemocníte demencí“) na pětibodové Likertově škále, s možnostmi odpovědi „rozhodně souhlasím“, „souhlasím“, „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, „nesouhlasím“. „ a „silně nesouhlasím“. Zajímavým řešením pro ověření tendence monotónních odpovědí, které by mohly omezovat vyhodnotitelnost, byly zahrnuty dvě falešné otázky, které se týkaly faktorů bez známých souvislostí s rizikem demence (mít děti, špatná osobní hygiena). Na základě tohoto ověření byli z průzkumu vyloučeni 3 účastníci pro podezření na tendence k monotónním odpovědím. Složení respondentů této studie bylo následující: 63 % (314) žen a 27 % (185) mužů. Co se týče stáří zúčastněných, nejvíce jich bylo ve věku 80–98 let a to 34 % (171), další skupinou byli respondenti ve věku 70–79 let, to je 32 % (160). Poslední skupinu tvořili účastníci ve věku 60-69 let, kterých bylo 34 % (169). Co se týče vzdělání respondentů, tak 45 % (221) mělo vysoké vzdělání, střední vzdělání mělo 37 % (185) respondentů a pouze 18 % (91) respondentů mělo nízké vzdělání. V důchodu bylo 85 % (426) respondentů a 92 % (458) respondentů se narodila v Německé republice a pouze 8 % (42) se

narodilo v jiném státě. Z celkového vzorku 82 % (410) uvedlo jako rizikový faktor onemocnění demencí sociální izolaci. Dále uvedlo 69 % (345) respondentů jako rizikový faktor depresi, 58 % (290) považuje za rizikový faktor dědičnost. 54 % (270) respondentů považuje za rizikový faktor pro toto onemocnění poranění mozku a kouření. Ztrátu sluchu považuje 43 % (215) respondentů a hypercholesterolémii považuje 39 % (195) respondentů za rizikový faktor. Diabetes mellitus považuje za rizikový faktor 38 % (190) účastníků studie. Hypertenzi uvedlo 36 % (180) respondentů, obezitu uvedlo 31 % (175) účastníků. Znečištěné ovzduší považuje za rizikový faktor 23 % (115) respondentů, ischemickou chorobu srdeční považuje 21 % (125) respondentů. Znalosti o rizikových faktorech onemocnění demencí se lišily podle pohlaví. Muži uváděli správné rizikové faktory pro onemocnění demencí jako jsou diabetes mellitus, obezitu, kouření a hypertenzi. Účastníci studie, kteří měli vyšší nebo vysoké vzdělání, uváděli za rizikový faktor genetiku, hypercholesterolémii, ztrátu sluchu, obezitu, sociální izolaci, kouření. Tato studie odhalila mezery zdravotní gramotnosti rizikových faktorů onemocnění demencí, zejména u kardiovaskulárních onemocnění, u diabetu mellitu, u hypercholesterolémie, hypertenze a obezity u starších dospělých žijících v Německu (Andrea E Zülke et al., 2022, s. 1-17).

Autoři Grete Kjellvik et al. uvádí, že intervence zaměřené na nejčastější rizikové faktory onemocnění demencí jako jsou obezita ve středním věku, hypertenze, diabetes mellitus, deprese, kouření, fyzická neaktivita, nižší vzdělání, hypercholesterolémie, ischemická choroba srdeční, alkohol, špatné stravovací návyky, chronické onemocnění ledvin, genetické faktory by mohly potencionálně oddálit k tomuto onemocnění. Proto provedli analýzu týkající se úrovní zdravotní gramotnosti a znalosti zmíněných rizikových faktorů onemocnění demencí v Norsku. Respondenti (1435) byli vyhledáni pomocí náhodného vybrání norského registru obyvatel. Respondenti byli způsobilí, pokud byli ve věku 40–70 let, bez potvrzené diagnózy onemocnění demencí nebo depresí. Všichni účastníci studie dostali dopis s výzvou k vyplnění dotazníku, ve kterém byli požádáni, aby odpověděli na otázky týkajících se jejich věku, rodinného stavu a vzdělání. Také obdrželi dotazník informovanosti, který hodnotí znalost veřejnosti a úrovní povědomí o rizikových faktorech onemocnění demencí. Dotazník obsahoval 12 modifikovatelných rizikových faktorů a ochranných faktorů onemocnění demencí, ale autoři zařadili do dotazníku ještě dvě vlastní položky týkající se sociální izolace a ztráty sluchu. Respondenti odpovídali na uzavřená tvrzení na pětibodové Likertově škále, s možnostmi odpovědi „rozhodně souhlasím“, „souhlasím“, „ani souhlasím, ani nesouhlasím“, „nesouhlasím“. “ a „silně nesouhlasím“. Složení respondentů této studie

bylo následující: 57 % (818) žen a 43 % (617) mužů. Co se týče stáří zúčastněných, nejvíce jich bylo ve věku 60–70 let a to 39 % (559), další skupinou byli respondenti ve věku 50–59 let, to je 36 % (510). Poslední skupinu tvořili účastníci ve věku 40–49 let, kterých bylo 25 % (367). Co se týče vzdělání respondentů, tak 64 % (937) mělo vysoké vzdělání, střední vzdělání mělo 1 % (208) respondentů a pouze 20 % (290) respondentů mělo nízké vzdělání. Nejvíce z účastníků studie bylo ženatých a to 76 % (1104), rozvedených bylo pouze 11 % (157). Z celkového vzorku uvedlo pouze 1,5 % (22) respondentů identifikovalo správně všechny rizikové faktory onemocnění demencí, za to 50 % (718) uvedlo 6 rizikových faktorů. Nejčastěji rozpoznávanými jednotlivými rizikovými faktory onemocnění demencí byla fyzická neaktivita, kterou uvedlo 86 % (1234) respondentů, dále 84 % (1205) respondentů uvedlo kognitivní nečinnost a sociální izolaci uvedlo 80 % (1148) respondentů. Naopak méně často uvedli rizikové faktory jako diabetes mellitus, ischemická choroba srdeční, ztráta sluchu, chronické onemocnění ledvin. Tato studie ukázala, že všechny prezentované rizikové faktory onemocnění demencí byly ve větší míře rozpoznány mezi účastníky studie s vysokoškolským vzděláním než mezi účastníky s nižším než vysokoškolským vzděláním. Tato studie odhalila, že mezi muži a ženami, kteří se výzkumu zúčastnili, je úroveň zdravotní gramotnosti stejně vysoká (Grete Kjølvik et al., 2022, s. 1-10).

2.3 Zpravodajská média o prevenci onemocnění demencí

Atiqur sm-Rahman et al. pocházející ze Švédska (2021, s. 3-19) uvádí, že způsoby vyhledávání, shromažďování, zpracování a produkce informací o onemocnění demencí v tištěné formě nahradily internetové noviny. S rozvojem internetových novin se zvýšilo využívání zpravodajských portálů. V porovnání s tištěnými novinami se zvýšila celosvětová čtenost internetových novin. Lidé více využívají internet a mají větší možnost přístupu k mobilním aplikacím, tím pádem tištěné noviny přešly na digitalizované noviny v těchto aplikacích. Autoři také uvádí, že čtenáři nejsou pasivní k přijímání nových informací. Snadný příjem digitalizovaných informací ovlivňuje způsob komunikace a chápání informací v dané problematice. Autorky Angela M. Lee et Hsiang Iris Chyl (2015, s. 2) z texaské univerzity, naopak uvádí, že čtení obsahu tištěných zpráv je u většiny čtenářů stále vyšší než čtení z internetových novin nebo z mobilních aplikací. Čtenáři, kteří raději přijímají informace z tištěných novin, uvádí několik důvodů, proč nechtějí přijímat informace z internetových novin. Důvody jsou takové, že lidé nemají připojení k internetu a že internetové zdroje uvádí neúplné informace. Vzhledem k tomu, že internetové noviny jsou jednou z nejrychleji se šířících platforem, mohou do značné míry ovlivňovat a určovat chování čtenářů.

Autoři Atiqur sm-Rahman et al. (2021, s. 3-19) uvádí, že internetové noviny mohou být silným prostředkem ke zvýšení povědomí veřejnosti o onemocnění demencí. Také uvádí, že zpravodajská média, jako jsou internetové noviny, jsou díky své rychlé dostupnosti jedním z poskytovatelů informací o prevenci onemocnění demencí, tím pádem přispívají ke společenskému povědomí a změně postojů k problematice vnímání tohoto onemocnění. Mediální obraz tohoto onemocnění je do značné míry různorodý, ale existuje souvislost mezi vlivem online zpravodajství a společenským vnímáním demence, které lze chápat širěji.

Autoři Atiqur sm-Rahman et al. ze Švédska provedli v roce 2021 deskriptivní a obsahovou analýzu týkající se zobrazení možností prevence onemocnění demencí ve dvou internetových novinách: The New York Times a The Guardian. Internetové noviny byly vybrány proto, že jsou relativně levnější než tištěná forma novin. Lidé je mohou číst kdykoliv, když chtějí, také vydrží na internetu delší dobu. The New York Times v roce 2019 mělo průměrnou denní sledovanost stránek necelých 12 milionů čtenářů, za to Guardian mělo průměrnou denní sledovanost stránek necelých 9 milionů čtenářů. Autoři vyhledávali plné texty článků v období od listopadu 2014 do listopadu 2019. Aby byly články zařazeny, musely splňovat kritéria: název, který obsahuje slovo demence, musely být publikovány během sledovaného období, musely být zaměřeny na problematiku související s onemocněním demencí a musely obsahovat zprávu, která se týká sociálních a klinických aspektů onemocnění demencí. Články byly vyřazeny, pokud neměly v názvu pojem demence. Všechny články byly jednotlivě prozkoumány a postupně vyřazovány ty, které se nezabývaly onemocněním demencí. Po tomto postupném vyřazení, nakonec 291 článek splňoval kritéria tohoto výzkumu. Články byly rozděleny do těchto pěti skupin: prevence, povědomí, rizikové faktory, příznaky a léčba onemocnění demencí. Vzhledem k tomu, že The New York Times a The Guardian mají vysokou čtenost, je to dobré pro reprezentaci prevence onemocnění demencí. Výsledky této studie ukázaly, že v The New York Times se převážná část článků objevila v sekci životní styl. Objevily se tam články, které řešily různé praktiky každodenního života, které by mohly onemocnění demencí předcházet. Např. články s názvem jako: „Zdravý životní styl může snížit riziko onemocnění demencí.“ Také se zjistilo, že byla věnována velká pozornost rizikovým faktorům onemocnění demencí. Autoři tvrdí, že to bylo proto, že neexistuje lék na onemocnění demencí (Atiqur sm-Rahman et al. 2021, s. 3-19).

Autorky Sarah Cullum et al. z Nového Zélandu uvádí, že ve státě Novém Zélandě se do roku 2050 zvýší počet lidí, kteří budou čelit onemocnění demencí, proto je třeba řešit povědomí veřejnosti o tomto onemocnění pomocí internetových novin.

Autorky uvádí, že 35 % osob, které onemocněly demencí, lze přičíst za příčinu modifikovatelné rizikové faktory, mezi něž patří vzdělání, hypertenze ve středním věku, obezita ve středním věku, ztráta sluchu, deprese v pozdním věku, diabetes mellitus, fyzická neaktivita, kouření a sociální izolace. Také uvádí, že mnoho z těchto rizikových faktorů je ovlivněno individuálním zdravotním chováním, které když je kontrolováno, tak lze předejít onemocnění demencí, proto hrají zpravodajská média důležitou roli v obeznámení populace o rizikových faktorech onemocnění demencí. Autorky provedly shlukovou analýzu týkající se zobrazení rizikových faktorů onemocnění demencí v novozélandských zpravodajských novinách. Studie analyzovala toto zobrazení ve třech největších novozélandských denících, jako byly The New Zealand Herald, The Dominion Post a The Press v období od 1. ledna 2012 do 31. prosince 2016. Čtenost těchto deníků za období roku 2016 byla následující: 423 000 pro The New Zealand Herald, 159 000 pro The Dominion Post a 157 000 pro The Press. Tyto deníky zohledňuje geografické pokrytí čtenářů. The New Zealand Herald má redakci ve městě Auckland a nejvíce se četly v horní části Severního ostrova, The Dominion Post má redakci ve Wellingtonu a nejvíce čtenářů pocházelo ze severní části Severního ostrova, za to The Press má redakci v Christchurchi na Jižním ostrově a tento deník se nejvíce četl na dolním Severním ostrově. Aby byly články zařazeny do výzkumu, musely splňovat tato dvě následující kritéria: pojem demence obsažený v textu článku a zároveň to musely být články, které obsahovaly minimálně 150 slov. Články, které nespadaly do výzkumu byly dopisy, inzeráty, události, články, které se týkaly onemocnění demencí u zvířat a také články, které se týkaly onemocnění demencí jen povrchově. Všechny články byly rozděleny podle Wardova hierarchického shlukování do čtyř kategorií. Byly to: příčiny, rizikové faktory, důsledky a řešení onemocnění demencí. Při použití těchto kritérií pro vyhledávání článků bylo nalezeno celkem 361 článků. 72 % (260) článků, se zabývalo rizikovými faktory onemocnění demencí, jako byly úrazy hlavy, otřesy mozku z důvodu hry ragby, ztráta sluchu, užívání léků, kardiovaskulární rizikové faktory, obezita. 9 % (33) článků se zabývalo tím, zda je špatný životní styl vnímán jako rizikový faktor v rámci onemocnění demencí, 8 % (30) článků uvádí, že je rizikovým faktorem znečištění ovzduší. Tato studie ukázala, že téma rizikové faktory onemocnění demencí je vyhledávané čtenáři, kteří se touto problematikou zabývají. Onemocnění demence je složitý problém, protože má jak modifikovatelný, tak i nemodifikovatelný původ, a to má dopad na jednotlivce i společnost. Je také důležité, aby se informace o rizikových faktorech onemocnění demencí šířily přesně a zodpovědně (Sarah Cullum et al., 2020, s. 18-32).

Autoři Niklas Petersen a Silke Schicktanz z Německa uvádí, že neexistují účinné možnosti farmakologické léčby onemocnění demence, proto se jejich výzkum zaměřil na povědomí veřejnosti o rizikových faktorech v oblasti onemocnění demencí v německých médiích. Také uvádí, že lidé by měli změnit svůj život, než bude pozdě. Onemocnění demence je zákeřnou epidemií jejich stárnoucí populace. V posledních desetiletích se představy o tomto onemocnění i o úbytku kognitivních funkcí ve stáří změnily. Vnímají, že onemocnění demencí je nezbytná součást stárnutí. Autoři provedli empirickou analýzu týkající se zobrazení rizikových faktorů onemocnění demencí v německých médiích. Výzkum se snažil zachytit současné pojednávání o rizikových faktorech onemocnění demencí v Německu v oblastech, jako jsou lékařské vědy, ošetřovatelství a média. Pro oblast lékařských věd byly vybrány široce rozšířené časopisy, jako byly *Deutsches Ärzteblatt* (oficiální médium Německého lékařského svazu, který zprostředkovává informace všem lékařům v Německu), dále významné médium pro zprostředkovávání informací, které bylo vybráno pro analýzu S3 – *Guideline Dementia*. V případě ošetřovatelství byly do analýzy vybrány široce distribuované, na praxi zaměřené časopisy jako *Heilberufe-das Pflegemagazin*, *Pflegezeitschrift*, *Die Schwester/Der Pfleger*, *Zentrum für Qualität in der Pflege*, *MDS-Grundsatzstellungnahme*. Mediální diskurz byl analyzován ve dvou předních týdenících v Německu - *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Süddeutsche Zeitung*, ve dvou předních internetových německých denících – *Der Spiegel* a *Focus*. Pomocí vyhledávání klíčových slov prevence onemocnění demence byly vybrány relevantní články o tomto onemocnění. Do výzkumu byly zahrnuty články v rozmezí od roku 2014 do roku 2019 a týkající se tématu rizikových faktorů onemocnění demencí. Výsledky této studie ukázaly, že články se zabývaly odstraněním reverzibilních příčin onemocnění demencí, a také oddálením průběhu onemocnění prostřednictvím individuálních změn životního stylu. Omezený počet dostupných terapeutických možností se využívá k zdůraznění významu povědomí veřejnosti o prevenci a rizikových faktorech onemocnění demencí pomocí médií. Povědomí o tomto onemocnění je rámována rétoricky na odkazy na různá další témata, jako jsou rostoucí počet onemocnění v důsledku demografických změn, zátěž pro systém zdravotní péče a ekonomické náklady pro následnou péči. Je doporučena včasná léčba diabetu mellitu, hypertenze, obezity, deprese, ztráty sluchu. Autoři také našli články, kde byl zdůrazněn význam kardiovaskulárních rizikových faktorů onemocnění demencí. Dále články poukazovaly na jednotlivá opatření týkající se životního stylu. V této souvislosti byli čtenáři oslovováni jako ti, kteří jsou přímo zodpovědní za úspěšnou prevenci onemocnění demencí. Také dokonce čtenáři, kteří byli potenciální rizikovou skupinou, byli vyzváni, aby vzali prevenci onemocnění demencí

do vlastních rukou. V Německu byli mladí lidé nabádáni k tomu, aby předcházeli úbytku kognitivních funkcí a starší lidé byli povzbuzováni k tomu, aby k úbytku kognitivních funkcí čelili aktivním životním stylem. V německých médiích jsou stárnoucí čtenáři vyzýváni k tomu, aby svůj životní styl modelovali podle zásady aktivního stárnutí a udržovali svůj život zdravým a společensky odpovědným způsobem (Niklas Petersen et Silke Schicktanz, 2021, s. 2005-2018).

Autoři Daniela B. Friedman et al. z města New York uvádí, že úbytek kognitivních funkcí postihuje každého čtvrtého dospělého jedince staršího 70 let. Pokles kognitivních funkcí může snižovat kvalitu života a je rizikovým faktorem onemocnění demencí. Proto autoři dospěli k názoru, že by bylo dobré vyvinout intervence, které by měly veřejnost informovat o tom, jakým způsobem udržovat mozek zdravý a v kondici. Preference lidí vyhledávajících informace o rizikových faktorech onemocnění demencí jsou ovlivněny mnoha faktory, včetně věku, fyzického zdraví, vzdělání socioekonomického statusu, etnické příslušnosti. O tom, jak je veřejnost informovaná o zdraví mozku nebo jaké má postoje k udržování zdraví mozku, je známo jen málo. Proto autoři provedli kvalitativní analýzu týkající se zobrazení prevence onemocnění demencí v médiích. Respondenti byli způsobilí, pokud byli starší 50 let a bez známek onemocnění demencí. Účastníci studie byli vyhledáváni prostřednictvím osobního oslovení, pomocí letáků, v rámci skupinových setkávání v rekreačních střediscích, kostelech a komunitních centrech pro seniory. Rozdělení respondentů bylo následovné: komunity Afroameričanů, Číňanů, Vietnamců, bělochů, Amerických indiánů. Výzkum probíhal ve státech Kalifornie, Severní Karolína, Jižní Karolína. Respondenti byli rozděleni do fokusních skupin se stejným rasovým původem, který uváděli. Respondentům byla také slíbena anonymita. Účastníci studie byli dokonce odměněni honorářem. Postupy náboru a sběru dat byly schváleny revizními komisemi z univerzit z Kalifornie, Severní Karolíny a Jižní Karolíny. Respondenti (177) vyplnili dotazník týkající se informací o zdraví mozku, které se objevují v masmédiích. Složení respondentů bylo následující: 77, % (136 žen) a 27 % (41) mužů. Co se týče stáří zúčastněných, nejvíce jich bylo ve věku 65-84 let. Respondenti byli rozděleni do následujících skupin: 6 skupin (55 respondentů) tvořily Afroameričani ze Severní a Jižní Karolíny, 4 skupiny (36 účastníků) tvořili běloši z Jižní Karolíny, 4 skupiny (36) Číňanů z Kalifornie, 3 skupiny (26) Vietnamců z Kalifornie a 2 skupiny (19) amerických indiánů ze Severní Karolíny. Z celkového vzorku, uvedla většina, že v médiích bylo málo informací o zdraví mozku. Čínští respondenti uváděli jako zdroj informací o zdraví mozku a stravě

čínské noviny a časopisy. Američtí indiáni a běloši udávali jako zdroj informací tištěné publikace. Většina účastníků výzkumu uvedla, že hodně sledují televizi, ale přesto mnozí z nich neslyšeli o zdraví mozku, zejména Vietnamci a Afroameričané. Číňani, Afroameričané a Američtí indiáni uvedli, že slyšeli, že vyvážená strava s obsahem ovoce, zeleniny a ryb je vhodná pro udržení mozku ve zdraví. Jeden z účastníků (Číňan) uvedl, že se v médiích dověděl, že Japonci žijí déle, protože jedí hodně ryb. Američtí indiáni uvedli, že média podávají informace o konzumaci ryb všeobecně, za to Afroameričané uváděli, že konzumace lososů je prevencí onemocnění demencí. Běloši uváděli, že pokaždé když se vysílala reklama v televizních médiích, tak byla často o dietě a mohla fungovat jako prevence onemocnění demencí. Alkoholické nápoje vnímali všichni jednotně negativně a uváděli, že z médií mají informaci, že mohou snižovat kognitivní zdraví mozku. Běloši častěji slyšeli v médiích, že škodí zdraví mozku alkohol a nelegální drogy. Po výživě a stravě byla fyzická aktivita nejčastěji uváděnou oblastí v mediálních zprávách. Čínští účastníci uváděli, že v televizních médiích často slyšeli o tanci, který by mohl zpomalit rozvoj onemocnění demencí. Někteří účastníci studie uváděli, že si vzpomněli, že v tištěných médiích byly zprávy o tom, že hraní stolních her jako je Scrabble a Sudoku, může být možným nástrojem prevence onemocnění demencí. Běloši uváděli, že z televizních médií se dozvěděli, že každodenní hraní pokeru je dobré pro udržení zdravého mozku (Daniela B. Friedman et al., 2019, s. 50-60).

Autoři Dexia Kong et al. z Číny uvádí, že onemocnění demencí je celosvětovou prioritou v oblasti veřejného zdraví vzhledem k rychlému nárůstu stárnutí populace. Také uvádí, že v Číně žije nejvíce lidí, kteří mají onemocnění demencí a také, že povědomí o této nemoci je v čínské společnosti omezené. Získávání informací týkající se prevence onemocnění demencí ze sociálních médií se v Číně stalo běžnou praxí. Zakladatelka Sina Corp založila v roce 2009 aplikaci Weibo, která je mikrobloginovací platformou podobnou Twitteru. Weibo má 249 milionů aktivních uživatelů, kteří denně zveřejňují obrázky, osobní příběhy, názory. Autoři Dexia Kong et al. provedli analýzu týkající se zobrazení povědomí o onemocnění demencí lidí v Číně. Autoři zjistili, že zvyšování povědomí populace na sociální síti Weibo o onemocnění demencí zůstává nejméně diskutovaným tématem. Jeden z uživatelů této aplikace zveřejnil příspěvek, který takto zněl. „Abychom apelovali na společnost, mnoho starších lidí na venkově nejsou staří a zmatení, ale jsou prostě nemocní.“ Tento příspěvek zdůraznil potřebu vymýtit předsudky vůči starším lidem s onemocněním demencí. To bylo znepokojující zjištění pro autory, kteří podporují význam zvyšování povědomí populace pro podporu včasného odhalení a léčby onemocnění demencí.

Tato zjištění zdůrazňují naléhavou potřebu kampaní v oblastí veřejného zdraví zaměřených na prevenci onemocnění demencí v Číně (Dexia Kong et al., 2022, s.9–18).

2.4 Význam a limitace dohledaných poznatků

Přehledová bakalářská práce se zabývá explikací pojmů, jako je demence, zdravotní gramotnost, rizikové faktory onemocnění demencí.

Dle WHO je demence syndromem, jenž má chronický nebo progresivní charakter. Podle Pidrmana jde o získanou poruchu kognitivních funkcí. Zdravotní gramotnost je schopnost získávat, vyhodnocovat a aplikovat adekvátní informace týkající se problematiky zdraví (Romana Belešová et al., 2019). Špatná zdravotní gramotnost je hlavním prediktorem onemocnění demencí (Deborah Oliviera et al., 2019) Rizikové faktory vzniku demencí se dělí do několika skupin, z nichž některé ovlivnit lze a jiné nikoliv (Eliška Fenclová et al., 2020).

Dále se tato práce zabývá zdravotní gramotností u veřejnosti v oblasti prevence onemocnění demencí, zkoumá u veřejnosti znalost rizikových faktorů onemocnění demencí.

Z dohledaných studií vyplývá, že zdravotní gramotnost veřejnosti v oblasti rizikových faktorů onemocnění demencí je celkově nedostatečná a v různých oblastech světa má svá specifika. V Číně se zjistilo, že úroveň zdravotní gramotnosti je nedostatečná zejména u nezaměstnaných a důchodců (Angela YM Leung et al., 2020). V Austrálii je naopak úroveň zdravotní gramotnosti u důchodců vysoká. Dále uvedla více jak polovina ze všech australských respondentů jako rizikový faktor depresi (Joyce Siette et Laura Doddsová, 2022). Na Islandu si polovina respondentů myslela, že demence je přirozená součást stárnutí, což svědčí o nízké úrovni zdravotní gramotnosti (Maria K. Jonsdottur et al., 2022). V Německu byla zdravotní gramotnost nižší u staršího obyvatelstva a znalost rizikových faktorů se lišila dle pohlaví. U mužů byla zjištěna vyšší znalost rizikových faktorů, než u žen (Andrea E Zülke et al., 2022). Dále bylo v celosvětovém výzkumu, který probíhal ve 14 státech, zjištěno, že zdravotní gramotnost a znalost rizikových faktorů jsou na nízké úrovni, ale mohou se zlepšovat (Monica Cationsová et al., 2018). V Norsku byla zdravotní gramotnost u mužů i žen shodná, vysoká zdravotní gramotnost byla zjištěna u vysokoškolských studentů (Grete Kjelvik et al., 2022).

Dále tato práce reflektuje mediální gramotnost u veřejnosti v oblasti prevence tohoto onemocnění.

Dohledané studie prokazují, že mediální gramotnost u veřejnosti v oblasti prevence onemocnění demencí je ve světě poměrně novým tématem. Ve Švédsku byl mezi čtenáři zaznamenán velký zájem o informace o rizikových faktorech tohoto onemocnění a zajímavostí je, že tištěné noviny byly nahrazeny internetovými (Atiqur sm-Rahman et al., 2021). Na Novém Zélandu věnovali čtenáři také velkou pozornost rizikovým faktorům (Sarah Cullum et al., 2020). V Německu prokázala studie fakt, že mladí lidé byli prostřednictvím médií nabádáni k tomu, aby předcházeli úbytku kognitivních funkcí a starší lidé byli vlivem médií povzbuzováni k tomu, aby k úbytku kognitivních funkcí čelili aktivním životním stylem (Niklas Petersen et Silke Schicktanz, 2021). V Severní a Jižní Karolíně se Afroameričané dozvěděli pomocí médií, že konzumací lososů mohou předcházet onemocnění demencí (Daniela B. Friedman et al., 2019). V Číně je v médiích toto téma celkově málo diskutované (Dexia Kong et al., 2022).

Významnou limitací dohledaných poznatků je použití výhradně zahraničních zdrojů. České studie zabývající se jak zdravotní, tak i mediální gramotností v oblasti rizikových faktorů onemocnění demencí ve společnosti nebylo možné dohledat.

Dalším limitujícím faktorem je to, že v použitých studiích, se neuvádí COVID 19 jako možný rizikový faktor onemocnění demencí. COVID 19 jako možný rizikový faktor uvádí pouze ve svém článku Králová Márie ze Slovenska. Studie, které se tímto rizikovým faktorem zabývají, se nepodařilo dohledat.

Závěr

Hlavním cílem přehledové bakalářské práce bylo předložit dohledané publikované poznatky o problematice zdravotní a mediální gramotnosti veřejnosti, v rámci tématu prevence onemocnění demencí. Hlavní cíl byl dále specifikován do tří dílčích cílů.

Prvním dílčím cílem byla explikace a sumarizace pojmů jako je demence, zdravotní gramotnost, rizikové faktory týkající se onemocnění demencí. Překvapilo mě množství definic výše uvedených pojmů. Snažila jsem se vybrat ty, které dle mého názoru nejlépe stručně a jasně vystihovaly daný pojem. Čerpala jsem definice i od českých autorů. Je poznat, že v České republice máme na danou problematiku opravdu kapacity v oboru. První dílčí cíl splněn.

Druhým dílčím cílem práce bylo sumarizovat aktuální dohledané publikované poznatky o tom, jaká je úroveň zdravotní gramotnosti u veřejnosti v oblasti prevence onemocnění demencí a jaká je u veřejnosti znalost rizikových faktorů onemocnění demencí. Při dohledávání studií jsem zjistila, že prevence onemocnění demencí, je celosvětově diskutovaným tématem. Bohužel se potvrdila moje hypotéza, a podle dohledaných publikovaných studií se zjistilo, že je u veřejnosti je úroveň zdravotní gramotnosti a znalost rizikových faktorů spíše nízká. Pozitivní informací však je to, že z výše zmíněných studií vyplývá, že se tato situace může zlepšovat. Dle mého názoru je v tomto směru velmi důležité zaměřit se na osvětu. Druhý dílčí cíl splněn.

Třetím dílčím cílem bylo sumarizovat aktuální dohledané publikované poznatky o tom, jaká je mediální gramotnost u veřejnosti v oblasti prevence onemocnění demencí. Zde byly výsledky studií vcelku dobré, což mě překvapilo a jsem ráda, že mohou mít média, snad kromě těch čínských, jak ze studie výše vyplývá, takto užitečný vliv. Třetí dílčí splněn.

Když vezmu v potaz veškeré výsledky studií obsažených v této práci, nabývám dojmu, že je vhodné v tomto směru věnovat do budoucna informovanosti veřejnosti větší pozornost než doposud. Pokud bude veřejnost edukována pomocí využití mobilních aplikací, telefonických rozhovorů, tištěných materiálů a také prostřednictvím televizí i rádií, bude mít tato veřejnost o rizikových faktorech onemocnění demencí dostatečné znalosti, a na základě toho může dojít ke snížení modifikovatelných rizikových faktorů onemocnění demencí a tím pádem i k menšímu výskytu tohoto syndromu.

Práce může být přínosná pro všeobecné sestry a dopomoci tomu, aby mohly informovat pacienty o rizikových faktorech tohoto onemocnění nejen v nemocnicích, ale kdekoli jinde. Překvapuje mě, že v České republice nemáme studie zabývající se tímto tématem. Ráda bych se této problematice do budoucna věnovala dál. Tato bakalářská práce může sloužit pro další výzkumné studie týkající se zdravotní gramotnosti společnosti v oblasti onemocnění demencí.

Referenční seznam

1. ATIQR SM-RAHMAN, Atiqur, Chih HUNG LO a Yasmin JAHAN. Dementia in Media Coverage: A Comparative Analysis of Two Online Newspapers across Time. *Environmental Research and Public Health* [online]. 2021, 3-19 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi: org/10.3390/ijerph181910539
2. BELEŠOVÁ, Romana, Drahomíra FILAUSOVÁ a Marie TREŠLOVÁ. Komparace zdravotní gramotnosti u vybraných skupin obyvatelstva. *Praktický lékař* [online]. Praha: Česká lékařská společnost J. E. Purkyně
3. FRIEDMAN, Daniela, James N. LADITKA, Rebecca HUNTER, et al. Getting the Message Out About Cognitive Health: A Cross-Cultural Comparison of Older Adults' Media Awareness and Communication Needs on How to Maintain a Healthy Brain. *Published by Oxford University Press on behalf of The Gerontological Society of America* [online]. 2023, 50-60 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z doi:org/10.1093/geront/gnp080
4. CATIONSOVÁ, Monica, Gorjana RADIŠIČ, Maria CROTTY a Kate E. LAVEROVÁ.: What does the general public understand about prevention and treatment of dementia? A systematic review of population-based surveys. *PLOS ONE* [online]. 2018, 4-9 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.1371/journal.pone.0196085
5. CULLUM, Sarah, Rachael, SIMPSON a Farzana GOUNDER. How is dementia portrayed in New Zealand newsprint media? Causes, effects and moral evaluation. *Europe pmc* [online]. 2020, 18-32 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: doi: PMID: 32994613
6. CHOWDHARYOVÁ, Neerja, Corrado BARBUI, Karrin J. ANSTEY, Miia KIVIPELTO, Mariagnesse BARBERA, Ruth PETERS, Lidan ZHENG a. Reducing the Risk of Cognitive Decline and Dementia: WHO Recommendations. *Odd. Demence a neurodegenerativní nemoci* [online]. 2022, 1-3 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: doi:org/10.3389/fneur.2021.765584
7. FAJERSZTAJN, Laís, Vanessa Di RIENZO, Carina Akemi NAKAMURA a Marcia SKAZUFCA. Watching TV and Cognition: The SPAH 2 – Year Cohort Study of Older Adults Living in Low-Income Communities. *Frontiers* [online]. 2021, 1-7 [cit.

2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.3389/fneur.2021.628489 2019, 175 [cit. 2023-01-27]. ISSN 1805-4544.

8. FANG, Wen-li, Mu-jun JIANG, Bei-bei GU, et al. Tooth loss as a risk factor for dementia: systematic review and meta-analysis of 21 observational studies. *Springer Link* [online]. 2018 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.1186/s12888-018-1927-0

9. FRENCLOVÁ, Eliška, Jakub ALBRECHT, Pavel HARSA a Roman JIRÁK. *Rizikové faktory Alzheimerovy nemoci* [online]. 2020, 59-65 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: http://www.cspsihpsychiatr.cz/dwnld/CSP_2020_2_59_65.pdf

10. HERSI, Mona, Brittany IRVINE, Pallavi GUPTA, James GOMES, Nicholas BIRKETT a Daniel KREWSKI. Risk factors associated with the onset and progression of Alzheimer's disease: A systematic review of the evidence. *NeuroToxicology* [online]. 2017, 143-187 [cit. 2023-01-27]

11. JONSDOTTIR, Maria K., Elva BJORK PÁLSDOTTIR, Stefanía Ýr, HANNESDÓTTIR a Thorlakur KARLSSON. Lay Knowledge About Dementia in Iceland: Symptoms and Risk and Protective Factors. *Gerontology and Geriatric Medicine* Volume 8 [online]. 2022, 1-8 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.1177/23337214221142937

12. KJELVIK, Grete, Anne Marie MORK ROKSTAD, Josephine STUEBS, Pernille THINGSTAD, Kay DECKERS, Sebastian KOHLER a Geir SELBAEK. Public knowledge about dementia risk reduction in Norway. *BMC Public Health* volume [online]. 2022, 1-10 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: doi.org/10.1186/s12889-02214433w

13. KONG, Dexia, Anfan CHEN, Jingwen ZHANG, Xiaoling XIAN, W Q Vivian LOU, Timothy KWOK a Bei WU. Public Discourse and Sentiment Toward Dementia on Chinese Social Media: Machine Learning Analysis of Weibo Posts. *J Med Internet Res* [online]. 2022, 9-18 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: doi.org/10.2196/39805

14. KRÁLOVÁ, Mária. Demencie v čase pandémie COVID-19. *ČESKÁ A SLOVENSKÁ PSYCHIATRIE* [online]. Praha: Galén, 2021, 12 [cit. 2023-01-27]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: <https://www.psychiatrie.cz/images/2021/final-Supplementum-SPS-1-2021.pdf-27>. Dostupné z: doi.org/10.1016/j.neuro.2017.03.006.

15. LEUNG, Angela YM, Alex MOLLASIOTIS, June ZHANG, et al. Dementia Literacy in the Greater Bay Area, China: Identifying the At-Risk Population and the Preferred Types of Mass Media for Receiving Dementia Information. *MDPI* [online]. 2020, 2-14 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.3390/ijerph17072511
16. Ministerstvo zdravotnictví. *NAPAN – Národní akční plán pro Alzheimerovu nemoc a obdobná onemocnění* [online]. 2021, 19 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: [doi: https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/04/NAPAN-2020-2030.pdf](https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/04/NAPAN-2020-2030.pdf)
17. M. LEE, Angela a Hsiang IRIS CHYL. The Rise of Online News Aggregators: Consumption and Competition. *International Journal on Media Management* [online]. 2015, 2 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: doi.org/10.1080/14241277.2014.997383
18. NEOPHYTOU, Eliana, Laurie A. MANWELL a Roelof EIKELBOOM. Effects of excessive screen time on neural development, learning, memory, mental health, and neurodegeneration: a scoping review. *Springer Link* [online]. 2021, 1-15 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.1007/s11469-019-00182-2
19. OLIVIERA, Deborah, Alessandro BOSCO a Claudio di LORITO. *Is poor health literacy a risk factor for dementia in older adults? Systematic literature review of prospective cohort studies* [online]. 2019, 1 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.1016/j.maturitas.2019.03.010
20. PETERSEN, Niklas a Silke SCHITZKANS. The Experts' Advice: Prevention and Responsibility in German Media and Scientific Discourses on Dementia. *Qual Health Res.* [online]. 2021, 2005-2018 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: doi.org/10.1177/10497323211014844
21. PIDRMAN, Vladimír. *Demence* [online]. Příbram: Grada Publishing, 2007, 9 s. [cit. 2023-01-27]. ISBN 978-80-2471490-5.
22. RAYMOND Y Lo. Uncertainty and health literacy in dementia care. *Tzu-Chi Medical Journal* [online]. 2020, 14-18 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: [doi: doi.org/10.4103/tcmj.tcmj_116_19](https://doi.org/10.4103/tcmj.tcmj_116_19)
23. ROSTAMZADEH, Ayda, Julia STAPELS, Anna GENSKE, Theresa HAIDL, Saskia JÜNGER, Mauro SEVES, Christiane WOOPEN a Frank JESSEN. *Health Literacy in Individuals at Risk for Alzheimer's Dementia: A Systematic*

Review [online]. 2020, 47-55 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.14283/jpad.2019.34

24. SIETTE, Joyce a Laura DODDSOVÁ. Sociodemographic Associations of Dementia Literacy in Older Australians. *Ageing and longevity* [online]. 2022, 253-261 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: doi.org/10.3390/jal2040021

25. SOMMERLAD, Andrew, Joshua RUEGGER, Archana SINGH-MANOUX, Glyn LEWIS a Gill LIVINGSTON. Marriage and risk of dementia: systematic review and meta-analysis of observational studies. *BMJ Journals* [online]. 2017, 231-238 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: doi.org/10.1136/jnnp-2017-316274

26. VOGT, Dominique, Melanie MESSER, Gudrun QUENZEL a Doris SCHAEFFER. Health Literacy – ein in Deutschland vernachlässigtes Konzept? Prävention und Gesundheitsförderung [online]. 2016, 46-52 [cit. 2013-01-27] Dostupné z: doi.org/10.1007/s11553-015-0519-9

27. WHO. *Dementia* [online]. 2023 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia>

28. ZÜLKE, Andrea, Melanie LUPPA, Tobias LUCK a Stefi RIEDER-HELLER. Short report: A trend analysis of attitudes towards early diagnosis of dementia in Germany. *PLoS One* [online]. 2022, 1-17 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: [doi:10.1371/journal.pone.0272896](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0272896).